

MÁRKUS BÉLA

Narrátorok, különböző fokon

Sarusi Mihály: Nyílik a savanyauborka-virág

MÁRKUS BÉLA (1945) Debrecen

Az előszó szerzője, K. Gy. (azaz a kötet összeállítója, Kállai Gyöngyi) felhívja a figyelmet: egy fél évszázad terméséből válogatta ki a huszonegy elbeszélést, úgy, hogy a kártyabeli nyerőszámhoz az író ragaszkodott. A játékos kedvű Sarusi ezáltal kíváncsivá tette olvasóit, vajon hányra húzott lapot, csak hogy „mindegyik korszakára jellemző ízlésvilágot tükröző” munkáival állhasson elő. Az előszó eligazít: az öt elbeszéléskötetet hozó öt évtized nyitánya, a hetvenes évek termését begyűjtő pályakezdő mű *A csabai Szajján* volt, ezt követte a nyolcvanas évtizedé (*Hanyattúszás*), majd a kilencveneseké (*Túl-a-Gulág*). A legújabb, a mindedig legutolsó szakaszt a *Lajtabánsági állatmesék* képviseli, a legeslegesőt pedig, a szárnypróbálgatását, az a *Négy kicsi mérges avantgard*, amelyik a hatvanas évek emlékeit őrizte a láda- vagy asztalfiókban. E rövidprózák műfaji megnevezése dolgában nincs eligazítás, a szerzői sugallat szerint lehet beszély, karcolat az egyik, a másik elbeszélés, novella, vagy „ne adj’ isten egyszerűen csak – mese- vagy regemondói – igaz történet”.

A történetmondók – legyenek alanyi vagy alaki elbeszélők – leggyakrabban mesei fordulatokkal élnek. „A Pázsit, ott volt, hol már nincs, volt egyszer egy pázsit” – ez a nyitó novella, a *Pázsit* zárása. „Ma is élnek, ha meg nem haltak” – szabályos mesezáró formula a *Brüchlik meg Bruchanéké*. A *Davaj csaszi* így indít: „Egyszer volt, hol nem volt, Csonka-Csanádon innen, a Vasfirhangon túl, hol az öreg Brhlik malaca túr, volt egyszer egy órás”, majd így végződik: „Na de hagyjuk; eddig vót, füles se vót...” A *Magánygyűjtő, kinézettel* a hely megjelölésében mesei: „Hanyon innen. Hanyon túl.” Az egyik kispróza címe: *Így vót, ez vót*. A színhagyományban élő mesés történetek mondására céloz a *Hanyattúszás*: „Regélik itten... meg amottan..., mi történt Kisiratoson”, a *Nyilas kommün* a körülményekre utal: „mint a népmesében”, „békepap-mentes körben regél” valaki. A formulák, szövegek azonban a hagyományostól eltérően nem jelölik a mesék jellegét, nincsenek kapcsolódási pontjaik a legfőbb szerkezeti elemekhez, a szereplők szerepeihez. Hiányoznak a szerencsét próbálás motíváló elemei, a próbatétel kalandjai, az ellenféllel, károkozóval és a segítővel együtt, nincs távlata a „jó tett helyébe jót várj” reményének. És ami, aki végképp hiányzik: a mesemondó. Pontosabban: az egyszerű mesemondó. Mert Sarusi Mihály elbeszélő művészetének Bertha Zoltán felsorolta sajátosságai közül (*Krónikás falurajz*, Új Horizont, 2006/4; *Sorsjelző*, Felsőmagyarország, 2006) alighanem az elbeszélői hangok megsokszorozódása a legjellemzőbb. A prózapoétikák megnevezte „zéró fokú narrátor” jelenléte, aki sem a maga kilétét, sem az elbeszélői alaphelyzet felfedését, megrajzolását nem tartja fontosnak. Azért is lehet így, mert az önnön véleménye helyett a másokét emeli ki, ezek közvetítésére vállalkozik, s érezhetően beléjük foglalja a sajátját, az egyetértését azonban kevésbé hangsúlyozva. Szerkezetileg így alakulnak ki, állnak össze Sarusi prózái, amelyek nagy része – ismét prózapoétikai felosztást követve – az esemény-elbeszélés helyett a beszéd-elbeszélések közé tartozik, a több nézőpontot, megszólalási módot, hangnemet alkalmazó írások.

E többszólamúság mintapéldája mindjárt a *Pázsit* is, a *Négy kicsi mérges avantgard*ból. A kötetbeli helykijelölés mintha arra volna hivatott, hogy az elbeszélés szerkesztésmódját az avantgárral rokonítsa. Az előszó a kollázstechnika és a mozaikos szerkesztés okán Dos Passosra és Celára hivatkozik, mint akik „bevallottan” hatással voltak az íróra a „filmszerű film” Fellini, Kaneto Sindó és Jancsó jelezte módszerei, továbbá, szemléletileg a népi groteszk epikai eljárásai mellett. A *Pázsit*-nak azonban lehetnek közelebbi mintái is, például az életképek sorjáztatásában, az olyan kisportrék felvázolásában, mint a pipát tömő öregé, Nagy Lajos *Kiskunhalomja*. Sarusi ugyan messzire került a krónikás szerző feladatát, és a történelmi-társadalmi változások lenyomatát csak foltokban látatja, mint amikor a jó zsíros kigyósi földek téeszbe tömörítését elintézi a „mindez a Holdba ment” szólásmondásával, az idő folyásának mégis fontos szerepet szán. Az idő múlása: vágyak, remények, tervek elsüllyedése és felbukkanásuk az emlékezet mélyéből. „A messze került corvini emberöltő után is ezt hallja a legszebb álmában” – mondja az elbeszélő Corvin kisváros egyik lakójáról, talán

a gyermek- és kamaszkorát felidéző Ondrisról, talán Istvánról, talán mindkettőjükéről, sőt még másokról is, hiszen a békakurutyulás érzéki igézete így folytatódik: „Mert álmukban itthon vannak, a szomorúfüzes, vadvirággal teli, kedves hidakkal átfogott, platánsoros, gesztenye-ligetes Körös-parton.” A leírás igazolása lehetne az emlékezetkutatók tételének: a múltat, főként a személyes múltat elsősorban az érzéki észlelések őrzik, a látványelemek, az illatok, hangok. A vágyakozás, sóvárgás hevülete azonban lelohad: „A Körös hangtalan folyik tovább, úgy tesz, mint aki nem tud semmiről” – az évek teltével az átlelkesített táj, a megszemélyesített környezet is közömbössé lesz.

A *Bözsike a zsilipen* történetmondója érzékelteti így a falu legszebb lányából harmincöt esztendőskorára fogait vesztett, rákos asszony tragikus sorsát. Annyi reményt hagyva, amennyit a gyermekek jövője táplál. A részvét, együttérzés hangjai szólnak meg ebben az egy nézőpontú történetben. Akár csak címválasztását tekintve (de ez áll a kötet címére is) blikkfangos *Viki néni röpködő vasfazekában*, amely belső monológnak, néma beszédnek is fölfogható volna, ha egy-két fordulat („nézd”, „tegyetek”) nem utalna valaki, a hallgató vagy a beszélgető jelenlétére. Aki előtt a vallomástevő feltárukozik, s akit oly annyira magukkal ragadnak a lírain szárnyaló mondatok, hogy egyszer sem szól közbe, nem magyaráz, nem értelmez. A sorsával túl a nyolcvanon számot vető asszony úgy fogja fel az életét, mint egy jóslat beteljesülését: kamaszkorában azt jövendölte egy cigányasszony, hogy nem az fogja elvenni, akit szeret. Így, szerelem nélkül élte a házasságát, neveltek két gyereket, gürcöltek, „A vesém egy szalagon csüng azóta, úgy kicipekedtem magam” – kesergi, hozzáfűzve: „A szívem is egy szalagon csüng, a hitem is.” Költői képtársítással a cipekedéshez kapcsolja, hogy a lába olyan lett, mint a kocsi-kerék, és ehhez tovább, megindító tárgyiaszággal: „Gurulnék már a temetőbe.” Szolidan, önsajnálattal nélkül gondol arra, ismétlésekkel nyomatékosítva eltitkolt fájdalmait, hogy „ríni” őt senki se látta, „aki látott, rég eltemették. Ríni sose értem rá, tenger könny maradhatott bennem.” Az élet elviseléséhez a temető nyújtja már a távlatot: „Ha meghalok, az uram mellé tegyetek. Majdcsak megbékülünk, megszünk valahogy” – végrendelkezik, már csak arra kíváncsian, hogy akit szeretett, elmegy-e a temetésére. „Ha tudnám, hogy eljön, még ma vihetnétek” – így búcsúzik a kötet kiemelkedő kisprózájának hőse. A hiányérzet megszólaltatója a több mellékszereplőt felvillantó, egyet pedig, Unyatyinszkit, a fél-szemű bádogost középpontba állító *Mehet, fiúk!* is. A kisiparos párszor szólal csak meg, a gesztusai beszédesebbek. Például a záró képben: „Lovas kocsit sose kerül, a szekér mellé kerekéz, belékapaszkodik, hadd húzza őt is, vontatja magát, gurul, gurul hazáig, s bámulja a lovakat” – a lovakat, amelyek a téves szervezések a földjével együtt elrekvirált jószágaira emlékeztetik.

Habár a kötet nem jelzi az egyes írások megjelenésének idejét, a *Hanyattúszás* mégis úgy tűnik fel, mint az első olyan beszéd-elbeszélés, amelynek múltidéző beszélői, élükön az anyával, egy család sorsának történelem diktálta változásairól társalognak, egymást kiigazítva, olykor átképzéletes módon. A címbeli sport jelképi erejű kifejezés, azt a megszüntethetetlenül ellentmondásos viszonyt jelzi, ami a szülőföldhöz és a hazához, a tájhoz és az otthonhoz fűző érzelmek-érzések között feszül. A család, miután átélte a második világháborút és az azt követő évek szörnyűségeit, a nélkülözést, a kényszerű csempészés rettegéseit, a Romániához tartozó Kisiratosról Magyarországra kíváncsított, innen meg vissza. Erre mondja egy rokon, hogy olyan ez, mint hanyattúszás. „Úszik, úszik az ember előre, de közben a szemét nem tudja levenni arról, amit a háta mögött kellene hogy hagyjon.” Itt merül fel első ízben az is, hogy aki a történeteket hallgatja – például arról, hogy a románok úgy mondták, „felszabadult Erdély a magyarság zsarnoksága alól”, s hogy Remetén „kihajtottak száz férfit, asszonyt, gyermeket az erdőbe, és lelőtték őket” –, az íróféle, hisz intik, „jobb, ha le se írod”, amit hallasz. A hol fölényesen, hol keserűen gunyoros hang próbái is itt kezdődnek: „Mi mást tehettek a fölszabadító, végre Európát a nyakunkra szabadító, a barbár, ázsiai hunn hatalmat dák-római – európai – romány civilizációval felváltó megszállók, nekiestek a szobor talapzatának”, mármint Aradon Kossuthénak, és „onnan fordították ki sarkaiból a maradék Kossuth-világot. Adtak neked, Arad.” A már halott apa emlékeit elevenítik fel, akit a neve alapján – Kurtucz Mihály – a magyar gyűjtőtábor vezetői „olájnak” tartanak. A kötetzáró *Tocai az Isonzótól*, a másik családtörténeti karcolat pedig Kurtucz Gergő öregapa, valamint Miska nagybátya alakját villantja fel annak a saját magát emlékeztető szerzői elbeszélőnek a jóvoltából, akit a Friuli tartományban felkínált tokaji készlet a család útjának összefoglalására: „A Piavétől – az almádi Lok-hegy alján át – a kisiratosi Ér-patakig.” Közben két karcolat emlékeztet a család egyik – talán szerzői alakmásként is értelmezhető – tagjának múltbeli tetteire, a „kádárjankóvilágban” viselt dolgaira. A fogalmazásmódjában a hiányos mondatokat kedvelő *Kukkerlátás* arra, hogy börtönbe zárt honvédként betegnek tettei magát, azt állítja, úgy lát, mint aki fordítva néz a kukkerba, aminek az el-

meosztályra kerülés lesz a vége. De a barátja csak két évtized múltán mondja meg, tudta, hogy nem örült – még ha ifjúként örültségeket követett is el, „részt vett április 4-én, május 1-én, november 7-én a vörös zászlók meggyalázásában”. A *Ruszkik, haza* idézi vissza, hogy börtönből, hadbírósról jövet az ifjú baka azt ordította, és zengett bele a város: „Ruszkik, haza!” „Hősünk” maga is öniróniával gondol eme gesztusára: „nyolc évvel a rendszerváltogatás után, s túl az ötvenen tudta meg, hogy hát valóban kőkemény ellenálló volt”. És tanúságként ott a – nem vörös – fark: „Mennyire ellenére (családja ellenére) van a »kommunizmus« nevű agyalágyulás – tökéletlenség – (bűn)”, tán ezért „a hazaáruló komcsigyerekek elégszer leszélsőjobbaldalizzák ma is”. A *Magánygyűjtő, kinézettel* is görbe tükörben láttatja a „rendszerváltogatás” utáni időket, az állampártról a pártállamra átnyergelőket, az uborkafára felkapaszkodott újjazdagokat, akik szemében mosolyra ingerlő a tanári szorgalom, helynevek gyűjtésével tartani ébren a falu emlékezetét.

A címükben cikornyás *Joppojmaty* és az *Addig vertem, míg meg nem gyógyult* felépítésében, előadásmódjában az oral history, az elbeszélte történelem módszerét követi. Van egy emlékező, aki úgy viselkedik, akár egy interjúalany, és van egy interjúkészítő, aki az első esetben hírlapíró lehet, hiszen a lágeremlékeit elősoroló egykori magyar baka inti: „Aztán nehogy megírja az újságba!”, majd mintegy megszabadulva a félelmeitől, így folytatja: „Aztán ha megírja. Annyit ér, mint faláznak a borogatás.” Az emlékek megosztásának, a közös emlékezet megteremtésének értelme, haszna válik kétséggé, s éppen alulnézetből, a „kis ember” szemszögéből. Hiába adna számot – szó szerint számszerűen – a föld alatti bunkerba összezsúfoltakról vagy arról, hogy hányan maradtak életben a foglyok közül. Hiába a rettenetről és a szegényről, hogy a végtisztességet sem tudták megadni a halottaiknak, úgy tették egymásra őket, mint a farakást. Úgy érezhették, tehetetlenül, hogy „annyit ér az ember, mint a hangya”. Az *Addig vertem...* beszélgetőtársai között más a viszony, közvetlenebb, tegező, noha az interjúvoló itt is háttérben marad, nem hangzanak el kérdései sem. A „szegény ember fiából” jogi doktorrá lett meglelt ember mintha a karriertörténetét adná elő. A dunántúli summás éveitől kezdve a székely hadosztályba sorozásáig – „Ki az isten ne örült volna Erdély visszafoglalásának?!” –, majd a jugoszláv után a szovjet fogságba jutásáig nagyjából az időrendet is tartva felsorolja élete minden lényeges eseményét. Szavait, ami a lágeréletet s az itt kapott „antifasiszta képzést” illeti, budipapírra írt „emlékkönyvvel” hitelesíti. Beszámolója tárgyyszerű és szenttelen, önkritikai elemeket nyomokban sem tartalmazó, hozza bár azt elő, hogy hazatérve a falujában az őt „fővel” megalakult kommunista párt titkára lett, miközben az apja a szocdemek elnöke volt, vagy hogy úgy három éven keresztül, 1950 júniusáig az államvédelmi hatóság alkalmazottja volt. Szinte csak egy konfliktust ragad ki, azt, hogy hatvankét évesen pártfegyelmivel nyugdíjazták, mert azt találta mondani egy taggyűlésen, hogy a párton kívüliek pontosabbak náluk.

Valóság- vagy életanyagukat, az ábrázolt tárgyiasságukat tekintve sokban hasonlóak azok a részben már említett, mesei fordulatokkal élő kisprózák, mint a *Brüchlik meg Bruchanek* vagy a *Davaj csaszí*, amelyek történelmi eseménysora ugyancsak a háborúhoz, illetve az azt követő egypár esztendőhöz kapcsolódik. Lényeges különbség azonban, hogy a zéró fokú narrátor helyét átveszi a személytelen, ám megnyilvánulásaiban nagyon is személyesen ítélkező, gunyorosan tréfálkozó elbeszélő, aki olykor nem riad vissza még az olcsóbb poénoktól sem. Már a két komikus hangzású név, illetve a párosítás is Hacsek és Sajó kabarés kettősére hajaz, s arra, hogy az egyik familiabeliek folyton-folyvást vihognak, a másikkal pedig „savanyák”. S vígjátékba való az is, hogy sosem érezték olyan jól magukat, mint a „második verekedés”, azaz világháború kitörését követően, amikor megjött a behívójuk. „Szedtevette-teremtette, Muszkaországot is bevesszük!” Ahogy érvelnek, pontosabban, ahogy érveiket az elbeszélő idézi, az lehetne az önbecsapás paródiája, ám nem az a valaha a szovjet filmekben mulató viccekbe illő folytatás miatt: „Hallod-e, te seggfej, az első fiúk már elindultak kerékpárral neki a muszkáknak, úgyhogy mi következünk! Csak lövünk, csak lövünk, a végén tölteni is elfelejtünk; csak lövünk, lövöldözünk, a mindenségít!” Könnyed nyelvjáték, hogy fogságba esésüknek így örülnek: „Mehetnek Szibériába! Urálontúl! Hallod, majd’ oly jól hangzik, mint a Tiszántúl!” Helyzetkomikumra épülnek a szökési próbálkozásaik. Kétszer, amikor az őt elaludt, sikerül meglógniuk, ám a vonaton elkapták őket, harmadszorra már biztatják az örüket, „pajtás, nyugodtan alhatsz, majd mi felkötünk”. Végül kedélyeskedik a narrátor: a „fölvilágosító antifasiszta előadások” hatására a két hős megfogadja: „nem leszünk mi piszkos kizsákmányolók! Ha már egyszer Matyi hazahozta őket, elmentek a nagyiparba sztahanovistának!” S a záró poén: több mint valószínű, hogy a szabó Brüchlik meg a kereskedő Bruchanek, „a volt kispolgári elem jól érzi magát az új világban” ma is. Hogy mikor, eligazítana némi-

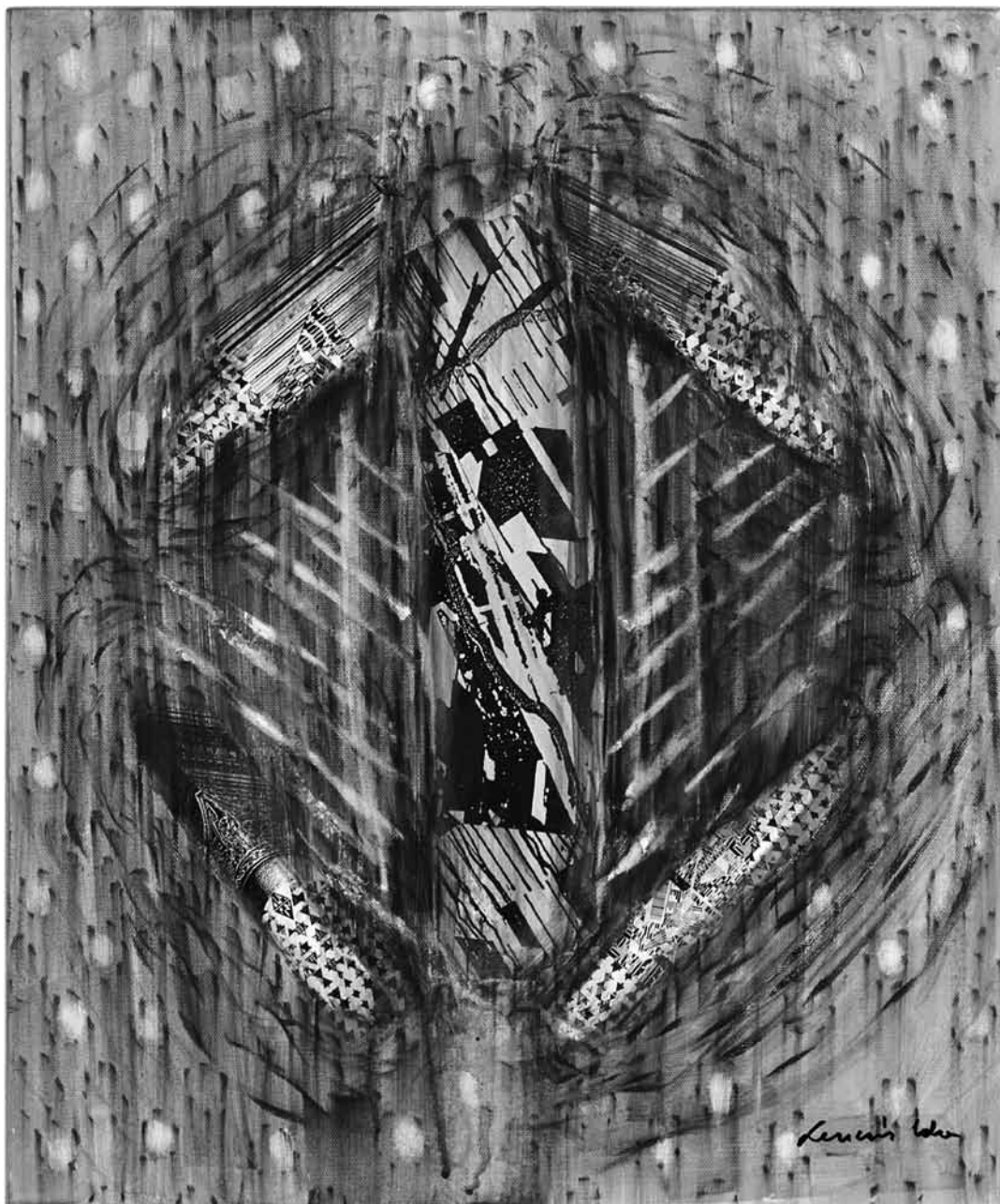
képp az írás keletkezési dátuma – ha ott lenne a kötetben. A *Davaj csaszi* legfőbb hatástényezője is a névadás furcsasága és a helyzetkomikum. Az órás neve Brhljk, a tatájáé Krncs. A humor forrása pedig egy anekdotikus eset: az orosz katona, aki javítani viszi a falióráját, megtudván, hogy az egy benne bujkáló tetű miatt nem jár jól, felordít a vérszívó láttán: „Partizán!” Jó lenne e kroki után is a keletkezését jelölő évszám. Segítené eldönteni, mikorra vonatkozik a Csonka-Csanádot és a Vasfirhangot elvívó „nagy pluralizmus”, s hogy vörös fark helyett egy más színű – fekete? – csóva tűnik-e fel végén, ahogy előbb is már, 1945-ről szólván, hogy ekkor „már érezni lehetett valamit abból a szerencsétlenségből, mivé a sztalini megszállás kinőtte magát”.

A *Nyilas kommün* két falusi férfi, Jankó, a nyilasok helyi vezére és Márton, a „legnagyobb kommunistája” példájával szemlélteti, hogyan keltették életre községükben a Magyar Kommunista Pártot, s mennyire „tetszett a nemrég Szálasi-követő, mai Rákosi-párti söpredékbélieknek, hogy el kell venni a gazdától, s oda vele a szegény embernek”. A minősítés – „söpredékbéliek” – eleve kizárja a szereplők karakterének árnyalását, az ítélet ellen nincs fellebbezés. Az elbeszélés módok, epikai eljárások leszűkülnek a közlésekre, mint annak a hóhérnak az esetében, akinek „a kocsmában járt el a szája”, hogy miután senki más nem vállalta, a „legkülönb magyart” Sopronkőhidán (meg nem nevezetten Bajcsy-Zsilinszky Endrét) ő akasztotta fel. El is nyerte érte később a Szocialista Hazáért érdemrendet – így a narrátor, aki szó- vagy nyelvjátékos kedvében idéz is a hóhér nekrológiájából: „Az MSZMP járási szervezete megtört szívvel tudatja az elvtársakkal, hogy életének X. évében eltávozott Marxhoz, Leninhez s a többi... elvtárs, a munkásmozgalom régi harcosa, aki, akit. A Pártház sírkerti megbízottja.” Az *Öreg hóhér nem vén hóhér* esetében csak az elbeszélő idő változik, nem a háború végén, hanem a „sztalini/hrucsovi korban” ítélték a „Balaton-partról Budának vánszorgó pannon gyorsan” felismert öreg, aki „számolatlan osztotta a kilót, mázsát, selyemzsinórt”. Az epikai megjelenítés terét átveszi itt is a publicisztikai véleménynyilvánítás, a „hős” elítélése, morális megvetése, méghozzá helyenként önkényesen laza stílusban, ahol az idézett kor valamiért „Rákossy, Kadar idejének” neveztetik, a hóhér foglalkozása pedig nyelvjátékra nyújt alkalmat: „vérbíró (vagy vérügyész) – vérvédő”.

Az *Így vót, ez vót* a sztálini megszállás következményeit azzal teszi érdekessé, hogy a cselekményt Romániában játszattja, egyébként a kolhozszervezés erőszakossága, a belépéstől ödzkodók községházán „térgyepültetése”, körme verése, „vérösen” ütése hazai ismerős. A rájuk való emlékezés itt is felveti a közömbösség vagy a félelem szülte hallgatás szégyenét: „Hallja, aki közülük még él, nem tud se a kolhozosításról, se a kommunista pártról, semmiről” – sajnálkozik, aki végül maga kéri a feltehetően újságíró hallgatójától: „Csak a nevemet el ne árulja, mer még ki tudja, mit nem tősznek velünk... Ezöknek a keze elérhet Lajtazarádra is.” Miközben az elbeszélő néhol fölöslegesen mókázik – „Hajlott hátú, bottal támaszkodó vénasszony Maris néni. Még hogy hajlott hátú... Kétrét, hány ré?...” –, meglepő tényt közvetít: „...az első háború után a gazdák kérték át a falut Romániába, mer odaát maradt vóna, elvesztötték vóna a főggyüket; hamar mögbánták”.

A *Kopogató maflása* és a *Zsandárlovatóke-paprikás* alapján úgy vélhető, a történetek cselekményideje minél közelebb kerül „a legújabb, 1990-től vehető – polgári! – demokráciánk” mindennapjaihoz, az elbeszélőkre annál inkább hat a bulvársajtónak a szex körül forgó „témaválasztása” és stílusa – az ízlésficamig. Ezt a „paprikás”-sztori előadója maga is belátja: „A további ízetlenkedést kerülve (talán) megjegyezhetjük”, mondja valamire, majd zavartalanul folytatja a személyre szóló intés – „Ne ízetlenkedj!” – ellenére az ízléstelen, közönséges beszédet. Úgy próbál például torzképet rajzolni egy „nappal is éjjeli mulatóként üzemelő” kéjlok tulajdonosáról, bizonyos, a vezetéknevében a bárcásokat idéző Bartza Lisbethről, hogy bemutatja: „alias Böske, a szopós kisbíróné-borjú”, „csont nélkül száztíz kilós”. Gyerekcúfolóval szellemeskedik – „Jó, hogy nem Böske. Tehén seggét kösd be” –, aztán a jövőjén gúnyolódik: „Jön még kutyára dér! Lotyóra öregség, aszott háj.” Partnere neve is kabaréba illő: Esseghváry, avagy Schegvári. A komikum finomabb, szellemesebb formáihoz a *Kopogató...* sem jut közelebb, már csak azért sem, mert központi alakja, Balázs, azaz Bazsi dinnyekertész a Karinthy paródiájából ismert nagy lötyös indulatú Turi Daninak, Móricz forróvérű hősének a rokona. Különös képessége, hogy kopogtatással meg tudja állapítani, melyik dinnye érett, és talán azt is, édes-e. Miként édes neki a földeken hajladozó s „vizsgálatára” váró nőket is megkopogtatni. Erre való készségét az elbeszélő kocsmái modorban festi le, azoknak a társaknak a szavait idézve, akik szerint Bazsi „szerszáma” „nyugalmi állapotban térdéig lóg”, és hogy „egyszer avval verte le a térdéről a legyet”. A történetmondó akkor veti el végleg a sulykot, a jó ízlését, amikor a három gyermeket szülő feleséget hozza szóba, felvetve, „hogyan tette, milyen segédeszközt (ne adj’ isten lökésátlót) vett igénybe, hogy ne veszítse el magát”.

Paródiába vagy a félműveltség és a zsugoriság szatírjába kívánkozik a *Kagall Velencében* nászutas házaspárja, főként a nyugdíjas, harmadik házasságától a békés együttélést remélő férj. Az első személyű előadás útikalauznak éppoly érdektelen, mint személyiségrajznak, fordulatai túltúntul ismerősek, kiszámíthatóak. A *Joli Iluskája* és a *Szűzanyám* legalább körvonalaz egy-egy sorsot, a magukra hagyott öregasszonyokét, akik rádöbbennek, gyerekeiknek, rokonaiknak csak a vagyon kell, gondoskodni róluk nem akarnak. Helyzetük ellentmondásosságát érzékelteti az itt-ott felbukkanó nyelvi kontraszt, imádság és káromkodás elegye. Gondolataikat, érzéseiket főleg idézett monológok közvetítik – az elbeszélők messzebbre állítják magukat az ítékezés pulpitusától. Úgy tűnik fel, a kötet írásainak esztétikai értékét és erkölcsi erejét jelentősen befolyásolja a narrátorok szerepvállalása. Hogy zéróval kezdve hány fokra állítják magukat. A skála kilengései felvetik, vajon jól tették-e az elbeszélések válogatói, és jelesül Sarusi Mihály, amikor huszonegyeztek. Ezeket az írásokat, ám nem az életmű többi, kihagyott darabjait nézve – közhely következik – kevesebb tán több lett volna. Tizenhétre nem volt érdemes lapot húzni. (*Napkút, 2018*)

LENCSÉS IDA, Csapda XV-XVI., 2017